

Lydia Sandgren: Läpileikkaus

AM/30 ADMIN

Onko oikeus kadota ? – RIITTA VAISMAA (20.9.2022)

Ruotsalaisen psykologin Lydia Sandgrenin (s. 1987) esikoisromaani *Läpileikkaus* voitti August-palkinnon 2020. Ei syyttä vaan suurista ansioista. Sandgren kertoo kirjoittaneensa romaania 11 vuotta. Tuloksena on yli 700 sivua niin vaivattoman joustavaa proosaa, että sen luulisi syntyneen hyvinkin helposti, ikään kuin jo ennakolta valmiina. Kääntäjä Sanna Manninen tekee suomennoksellaan oikeutta Sandgrenin sujuvalle kerronnalle.

Läpileikkaus liikkuu eri aikatasoissa ja tarjoaa niistä kaikista uskottavaa ja kiintoisaa ajankuvaa. Sandgren piirtää tapahtumapaikat yksityiskohtia myöten kuin kotikulmansa, oltiinpa sitten

Göteborgissa, Tukholmassa, Pariisissa, Berliinissä tai Antibesissa. Henkilökuvissaan teos on psykologisesti oivaltava ja tarkkanäköinen.

Läpileikkaus on kirja kirjoista, lukemisesta, kirjoittamisesta, alituisesta tiedonjanosta. Kirjat ovat pääosin klassikkoja aina antiikista lähtien. Painopisteet ovat filosofiassa ja maailmankirjallisuudessa mutta mukana ovat myös nykykirjallisuus, sekä ruotsinkielinen että käännetty tai käännöstä etsivä, eivätkä käsittelemättä jää myöskään kirjoitukset, jotka eivät koskaan valmistu tai joita ei kustanneta.

Läpileikkaus kuvaa kustannusmaailmaa hyvin todentuntuisesti. Kaverukset perustavat nuorina kustantamon, koska alkavat olla siinä iässä, että töitä olisi aika tehdä. On heillä toki ylevät pyrkimyksensä muodostaa vastapaino suurille kaupallisille kustantamoille. He pyrkivät olemaan ns. laatukustantamo. Mitä lähemmäs nykyaikaa *Läpileikkaus* tulee, sitä tunnistettavampia ovat kustantamisen haasteet. Viivan alle ei jää järkeä paljon, mutta pää pysyy pinnan yläpuolella kuitenkin.

Sandgrenin teoksen alkuperäinen nimi *Samlade verk* asettaa suomenkielistä versiota selvemmin päähenkilöksi kustantaja ja wannabe-kirjailija Martin Bergin. Sen voi kyllä hyväksyä, mutta Sandbergin runsas teos tekee tilaa myös muille, piirtää lähes päähenkilön verran kuvaa myös Martinin vaimosta, lapsista ja parhaasta ystävästä, taidemaalari Gustav Beckeristä. Kaikkiin kirjailija onnistuu taiten jättämään myös salaisuuden, mahdollisuuden tulkinnoille.

Sandgrenin Martin Berg on sympaattisen tavallinen. Kirjapainoon työhön joutuneen merikapteenin pojalle asiat tapahtuvat usein kuin sattumalta. Vaikka hänen intohimonsa ovat kirjoittaminen ja lukeminen, hän pärjää myös kotitöissä ja lasten hoidossa. Joskus tavallisesta ruuanlaitosta voi kehkeytyä tuntien projekti. Hänen Wittgensteinia käsittelevä maisterintutkielmansa jää kesken, samoin hänen suunnittelemansa elämäkertä kirjailijasta nimeltä William Wallace. Suurinta harmia aiheuttaa kuitenkin se, ettei hänen koko elämänsä ajan kirjoittamansa suuri romaani koskaan valmistu. Hän kirjoittaa jo poikana, vakavissaan aina 1970-luvulta lähtien.

Martin Berg ja Gustav Becker ystävyistyvät jo koulupoikina. Gustav on kaikkea muuta kuin tavallinen. Gustav tulee yläluokasta, johon hän pyrkii pitämään etäisyyttä isoäitiä lukuunottamatta. Martin tulee hyvin toimeen vaatimattoman lapsuudenperheensä kanssa. Gustav on äärettömän lahjakas kuvataiteilija, joka tuntuu elävän vain viinalla ja tupakalla. Hän on arvaamaton boheemi, joka tuskin eläisi edes 50-vuotiaaksi ilman Martinin ja tämän vaimon sekä muiden ystävien huolenpitoa.

Romaanin keskeinen tapahtuma on Beckerin retrospektiivi, joka on Ruotsin ja varsinkin Göteborgin kuvataidemaailman suuri tapaus. Gustav Becker on muotokuvamaalari ja hänen keskeisin motiivinsa on henkevä, lukeva ja kirjoittava nainen, Martinin noin 15 vuotta aiemmin kadonnut vaimo Cecilia.

Läpileikkaus on kaikkien kolmen kehityskertomus. Cecilia liittyy nuorten miesten seuraan opiskeluaikoina. Gustavin tapaan Cecilia on lähtöisin ylemmästä keskiluokasta. Hän on huippuälykäs antiikin ja saksan kielen tutkija. Martinin ja Cecilian avioliitto näyttää sujuvan, vaikka Cecilia on omiin töihinsä uppoutuva ja itsekeskeinen. Lasten saaminen on Cecilialle vaikeaa, ja lapsista huolehtiminen jää pääosin Martinille, jonka kirjailijanhaaveet siirtyvät ja siirtyvät.

Kun Cecilia on huimaavan onnistuneesti väitellyt, hän katoaa. Martinille hän jättää lyhyen lappusen, joka ei kerro sen enempää lähdön syytä kuin päämäärääkään. Pariskunnan tytär Rakel on äidin kadotessa toisella kymmenellä ja poika Elis vasta kolmevuotias. Martin huolehtii velvollisuuksistaan mutta ei voi unohtaa Ceciliaa. Hän yrittää joitakin naisuhteita mutta ei koskaan riisu sormustaan. Vaikka monet puhuvat vuosien jälkeen Ceciliasta jo imperfektissä, Martin käyttää aina preesenssiä. Ajoittain käy mielessä epäily, tietääkö Martin enemmän kuin kertoo.

Gustav Beckerin suurnäyttely tuo uudelleen pintaan Cecilian kohtalon. Ovathan keskeiset teokset Cecilian kuvia. Näyttely hämmentää myös Martinin ja Cecilian lapsia. Etenkin Rakelin, taitelijasuuruuden kummitytön, joka muistaa jonkin verran äidistään, on vaikea nähdä äitinsä kaikkialla. Hän tuntee aiheesta katkeruutta, jopa vihaa. Onhan äiti itsekkäästi hylännyt lapsensa, ei vain miestänsä. Martin ei suostu puhumaan Ceciliasta. Rakel tuntee, että isän asenne riistää häneltä muistot, että hänellä on oikeus edes niihin.

Martinin kustantamoon on tullut eri maissa kiitosta saanut saksankielinen romaanikäsikirjoitus. Martin haluaa kuulla teoksesta saksantaitoisen tyttärensä lausunnon. Kun Rakel pitkään viivytyttyään ja jopa hieman vastenmielisesti tutustuu teokseen, hän ei voi olla hämmästyttämättä, jopa järkyttymättä. Teos kertoo ilmiselvästi Ceciliasta. Nyt myös Elis kiinnostuu. Rakel tapaa isänsä tietämättä kirjailijan Berliinissä. Rakelin epäily saa vahvistuksen. Hänen katkeruutensa saa kierroksia, kun osoittautuu, että hän on Berliinissä vaihto-oppilaana ollessaan asunut lähellä äitiään ja että äiti on tiennyt tyttärestään.

Vähitellen käy ilmi, että on muitakin, jotka ovat tienneet jotakin Ceciliasta, mikä nostaa esiin raastavia ja hämmentäviä kysymyksiä ystävydestä ja lojaalisuudesta. Martinkin joutuu ymmälleen, kun vasta kuolleen Gustav Beckerin ateljeekodista paljastuu suuri Cecilian muotokuva, jossa mallin jalassa on nykyaikaiset juoksulenkkarit – sellaisia ei valmistettu vielä 15 vuotta aiemmin.

Rakel ja Elis matkustavat uudestaan Berliiniin ja soittavat siellä erästä ovikelloa. *”Ja Rakel kuuli, miten oven takana hiljaisuus repesi kahtia. Hän kuuli miten vuodet kääntyivät pääläelleen ja miten ajan massiivit liikkuvat. Hän kuuli tauon, lyhyen hengähdyksen juuri ennen kuin jokin alkaa.”*

Lydia Sandgren: *Läpileikkaus* (Samlade verk). Suom. Sanna Manninen. WSOY 2022. 718 s.

Riitta Vaismaa on kirjallisuuskriitikko